

Захист прав постраждалих осіб через пошкодження і знищення їх житла під час збройного конфлікту на території України

Писарева Е. А.¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.12.2024	Право	347.5

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14959793>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена встановленню особливостей захисту прав постраждалих осіб через пошкодження і знищення їх житла в ході збройної агресії російської федерації проти України на підставі аналізу відповідних діючих нормативно-правових актів у цій сфері.

Автором зазначається, що в ході збройного конфлікту на території України, який розпочався ще у 2014 році, величезних пошкоджень, втрат і руйнувань зазнала житлова інфраструктура держави, що призвело до порушення житлових прав великої кількості фізичних осіб. Для захисту порушеного права в Україні прийнято низку нормативно-правових актів, якими передбачено не відшкодувальний, а компенсаційний механізм захисту порушених рф прав особи на житло.

Проаналізовано Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України», який було прийнято у 2023 році і який спрямований на часткове вирішення питання, яке пов'язано із створенням механізму відшкодування шкоди, яка завдана житловим правам та інтересам осіб збройною агресією іншої держави проти нашої країни. Автор погоджується з думкою тих науковців, які стверджують, що компенсацію за пошкоджене/зруйноване майно, зокрема, житло, можна розглядати в цивільно-правовому аспекті як своєрідний прояв відшкодування шкоди. Але такий обов'язок на себе бере не заподіювач шкоди, а держава, яка у цих відносинах виступає як потерпіла сторона, залишаючи за собою право в подальшому стягнути у повному обсязі відшкодування з держави-агресора.

Автор зазначає, що досі не розроблено дієвого механізму відшкодування шкоди, завданої житловим правам фізичних осіб, але передбачений сьогодні механізм надання компенсацій і грошової допомоги хоча б якоюсь мірою сприяє вирішенню проблем постраждалих осіб від збройної агресії росії.

Ключові слова: збройний конфлікт, агресія, права людини, захист прав, порушене право, збитки, відшкодування, компенсація, житло, об'єкти нерухомості, відповідальність.

¹ кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету імені Василя Стуса, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9706-1739>

Protection of the rights of victims due to damage and destruction of their housing during the armed conflict on the territory of Ukraine

Annotation. The article is devoted to establishing the features of the protection of the rights of victims of damage and destruction of their housing during the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine based on the analysis of the relevant current regulatory legal acts in this area.

The author notes that during the armed conflict on the territory of Ukraine, which began in 2014, the housing infrastructure of the state suffered enormous damage, losses and destruction, which led to the violation of the housing rights of a large number of individuals. To protect the violated right, Ukraine has adopted a number of regulatory legal acts that provide not a compensatory, but a compensatory mechanism for protecting the violated rights of individuals to housing.

The Law of Ukraine “On Compensation for Damage and Destruction of Certain Categories of Real Estate Objects as a Result of Hostilities, Terrorist Acts, and Sabotage Caused by Armed Aggression of the Russian Federation against Ukraine, and the State Register of Property Damaged and Destroyed as a Result of Hostilities, Terrorist Acts, and Sabotage Caused by Armed Aggression of the Russian Federation against Ukraine”, which was adopted in 2023 and is aimed at partially resolving the issue related to the creation of a mechanism for compensating for damage caused to the housing rights and interests of individuals by the armed aggression of another state against our country, was analyzed. The author agrees with the opinion of those scholars who argue that compensation for damaged/destroyed property, in particular housing, can be considered in a civil legal aspect as a kind of manifestation of compensation for damage. But such an obligation is not assumed by the person who caused the damage, but by the state, which in these relations acts as the injured party, reserving the right to subsequently collect full compensation from the aggressor state. The author notes that an effective mechanism for compensating for damage caused to the housing rights of individuals has not yet been developed, but the mechanism for providing compensation and financial assistance provided today at least to some extent contributes to solving the problems of those affected by Russia's armed aggression.

Keywords: armed conflict, aggression, human rights, protection of rights, violated right, damages, restitution, compensation, housing, real estate, liability.

Вступ

Збройний конфлікт, який російська федерація (далі – рф) розпочала на окремих територіях України ще у 2014 році і який через вісім років перейшов у фазу повномасштабних воєнних дій на всій території держави та триває і у теперішній час, призводить до колосальних майнових втрат, збитків від руйнувань та ушкоджень інфраструктури держави, порушує права і законні інтереси фізичних і юридичних осіб, держави загалом. Як зазначають експерти Проєкту «Росія заплатить», загальна сума прямих збитків, завданих інфраструктурі України внаслідок повномасштабного вторгнення Росії, сягнула майже \$170 млрд. У порівнянні з початком 2024 року ця цифра зросла на \$12,6 млрд, що є наслідком подальших руйнувань через ракетні атаки та бойові дії. Найбільших втрат зазнали житловий фонд, транспортна інфраструктура та енергетика [1].

Найбільш постраждалим залишається житловий сектор. На сьогодні прямі збитки у ньому оцінюються у \$60 млрд. Станом на листопад 2024 року пошкоджено або зруйновано 236 тисяч житлових будівель, з яких 209 тисяч — приватні будинки, 27 тисяч — багатоквартирні, а ще 600 — гуртожитки [1]. Безумовно, руйнування і пошкодження об'єктів нерухомості, що належать до житлової інфраструктури країни, -

це не тільки завдання майнових втрат нашому суспільству, це пряме порушення одного з основних прав людини, закріпленого в Конституції України, - права на житло. З кожним днем військової агресії зростає кількість осіб, що залишилися без даху над головою, вимушені стати тимчасово переміщеними особами. І держава має шукати вихід з цієї ситуації, адже її прямим обов'язком є утвердження і забезпечення прав і свобод людини, захист прав особи, яка потерпіла від протиправних посягань і зазнала майнової та немайнової (моральної) шкоди. Тому для держави нагальним питанням є розробка механізмів відшкодування шкоди, завданої знищенням або пошкодженням об'єктів нерухомості, зокрема житла, воєнними діями РФ проти України. Про це у своїх наукових розвідках, що присвячені проблемам захисту прав осіб, у тому числі і житлових, які постраждали у період збройного конфлікту, зазначають сучасні українські науковці-правники, зокрема, А. Анісімова, О. Валендюк, М. Гнатюк, Д. Колодяжний, Д. Косирев, Г. Самойленко, З. Самчук-Колодяжна, Н. Філатова-Білоус, С. Ярош та інші. З огляду на діючі нормативно-правові акти і надані на розгляд проекти законів у вказаній сфері слід визначити, що питання захисту прав постраждалих осіб під час збройного конфлікту між РФ і Україною є, безумовно, актуальним і потребує свого подальшого розвитку як теоретичного, так і практичного характеру.

Отже, *метою даної статті* є визначення особливостей захисту прав постраждалих осіб через пошкодження і знищення їх житла в ході збройної агресії російської федерації проти України на підставі аналізу відповідних діючих нормативно-правових актів у цій сфері.

Як відомо, одним із дієвих способів захисту порушених прав виступає відшкодування завданої майнової і моральної шкоди, метою якого є забезпечення найбільш повного поновлення порушених прав за рахунок заподіявача шкоди або інших осіб, на яких законом покладений обов'язок відшкодування завданої шкоди, тому питання відшкодування шкоди, підходів до визначення його механізму постає сьогодні доволі гостро.

Існують різні форми відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок воєнних дій (контрибуції, репарації, конфіскації, реституції, субституції тощо), які в той чи інший спосіб застосовуються за відповідними угодами між сторонами конфлікту або із залученням інших країн, застосуванням міжнародних інституцій після завершення збройної агресії. При цьому вироблення механізму відшкодування шкоди в кожному випадку має індивідуальні риси та особливості. Як наголошує С. Ярош, «якщо держава перемогла у війні, то вона мала можливість виплатити компенсації потерпілим за рахунок отриманих репарацій (сум, які виплачуються переможеним для відшкодування витрат переможця) чи контрибуцій (сум, які переможець стягує з переможеного як «плату за програш»). Отже, якщо війну було програно, то потерпілі мешканці такої держави могли розраховувати лише на залишки внутрішніх ресурсів своєї країни чи милість переможця» [2].

Але такі способи відшкодування можуть застосовуватися тільки після завершення збройного конфлікту. Коли мова йде про порушення житлових прав осіб, то вирішити ці питання потрібно як можна швидше, адже люди в результаті збройної агресії були позбавлені не тільки можливості проживати у власному житлі або користуватися чужим житлом на законних підставах, але і не мати можливості придбати житло чи винаймати його, або при наявності нехай і пошкодженого, але власного житла, винаймати інше. Тому держава, розробляючи і приймаючи відповідні нормативно-правові акти ще під час воєнних дій, в їх основу покладає частіше компенсаційний підхід.

Слід погодитися з тими науковцями, які стверджують, що «надання матеріальної допомоги громадянам, житло яких постраждало внаслідок збройної агресії РФ проти України з аспекту реалізації державою соціальної функції допомоги громадянам, які в силу певних життєвих обставин опинилися в складній життєвій ситуації варто

оцінювати також і з позицій цивільно-правового законодавства, яке дає підстави для юридичної характеристики такої допомоги як відшкодування шкоди. Закономірно, що і виплата компенсацій державою постраждалим особам аналогічно має оцінюватися за тими ж критеріями. Нормативне визначення умов, підстав та порядку надання подібної компенсації та грошової допомоги визначає їх відповідні особливості і в площині відшкодування шкоди» [3, с. 102]. При цьому слід пам'ятати, що між поняттями «компенсація» і «відшкодування» є суттєва різниця, бо під компенсацією розуміється виплати, розмір яких встановлюється за домовленістю сторін або у розмірі, що встановлений суб'єктом владних повноважень. Проте під відшкодуванням розуміється стягнення з винної особи, яка вчинила протиправні дії, сум, що дозволяють потерпілому у повному обсязі відшкодувати понесені збитки та (або) відновити первісне становище. Відшкодування завжди здійснюється особою, яка завдала шкоди або на яку обов'язок відшкодування шкоди прямо покладений законодавцем.

Вже у 2014 році, з моменту початку окупації українських територій на півдні і сході, які супроводжувалися інтенсивними бойовими діями, постало питання про відшкодування шкоди особам, чиє житло було зруйновано або пошкоджено. На той час до таких ситуацій застосовувалися положення Кодексу цивільного захисту України [4], ЦК України в частині захисту порушених прав та відшкодування шкоди, та Постанова КМУ 2013 р. «Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання» [5]. При цьому останній акт передбачав виплати тільки за зруйноване майно. Це мали бути бюджетні кошти, які надавалися «... постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації, та перебувають на контрольованих Україною територіях». Такі бюджетні кошти розподілялися головним розпорядником бюджетних коштів (Міністерством реінтеграції) на підставі поданої регіональними органами соціального захисту населення інформації про кількість постраждалих, складеної на підставі рішень комісій з розгляду питань, пов'язаних з наданням грошової компенсації постраждалим. Ані сама процедура складання такого акту, ані його форма не були встановлені вказаною постановою КМУ.

Згодом, у 2020 році [6] до Порядку 2013 р. були внесені зміни, за якими встановлювався механізм надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій і розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації. Тепер постраждалими особами визнавалися громадяни України, іноземці та особи без громадянства, житлові будинки (квартири) яких пошкоджено/зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації, або проведення робіт з ліквідації її наслідків. При цьому постраждалим, житло яких пошкоджено внаслідок надзвичайної ситуації або проведення робіт з ліквідації її наслідків та які відмовилися від евакуації, відселення та залишилися на попередньому місці проживання та/або в межах відповідного населеного пункту, надавалася грошова допомога, а постраждалим, які є власниками житла, яке перебуває на контрольованих Україною територіях та було зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації – надавалася грошова компенсація.

У вказаному порядку передбачається, що рішення про надання постраждалим грошової допомоги та її розмір приймає Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві органи виконавчої влади, а рішення про надання грошової компенсації приймають комісії з розгляду відповідних питань, на підставі поданих органами місцевого самоврядування, а у разі їх відсутності - військово-цивільними адміністраціями населених пунктів сформованих та затверджених списків

постраждалих на виплату грошової компенсації. Комісія утворюється в Донецькій та Луганській областях Донецькою та Луганською облдержадміністраціями. Вказані комісії приймають рішення на підставі відповідних актів обстеження житла на предмет його пошкодження чи знищення. Але слід зазначити, що процес обстеження житла і складання таких актів ускладнювався через перебування об'єктів житлової нерухомості на тимчасово окупованих територіях або у так званій «сірій» зоні проведення антитерористичної операції та операції об'єднаних сил.

З початком повномасштабної війни на території України було прийнято низку нормативно-правових актів різної юридичної сили та запроваджено державні програми допомоги громадянам України, житло яких постраждало внаслідок збройної агресії РФ, але надання такої допомоги обмежене підконтрольністю територій, на яких розташоване таке майно та можливістю комісії скласти акт внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації.

Серед таких актів слід визначити Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» [7] (далі – Закон), який було прийнято 23 лютого 2023 р. на підставі проекту Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» від 24 березня 2022 р. №7198 [8].

Вказаним Законом визначено не тільки правові та організаційні засади надання компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, але й правові засади створення та ведення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок вищезазначених дій.

Аналізуючи положення статей 1, 2 Закону, об'єктами нерухомості, які знищено або пошкоджено і підлягає компенсації, визнаються тільки об'єкти, які задовольняють житлові потреби фізичних осіб і співвласників багатоквартирних будинків. Тобто інші об'єкти нерухомості, які належать фізичним особам, а також юридичним особам, під дію цього Закону не підпадають. Таким чином, у назві Закону застосовується широке поняття «окремі категорії об'єктів нерухомого майна», хоча у змісті акту мова йде лише про житло як різновид нерухомості. З іншого боку, поняття «об'єкти, які задовольняють житлові потреби фізичних осіб і співвласників багатоквартирних будинків» може включати в себе не тільки безпосередньо житло, але і, наприклад, будівлі, де знаходився інвентар, що використовувався мешканцями житлового будинку при прибиранні прибудинкової території.

Закон розповсюджує свою дію тільки на пошкоджені або знищені об'єкти нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією рф проти України після 24 лютого 2022 року, тобто не враховані інтереси осіб, що втратили нерухомість з 2014 року, коли фактично на території України розпочалися воєнні дії, і нерухомість яких не була відновлена за ці роки. Постає і справедливе питання, у разі пошкодження житла до 2022 року, а потім його руйнації після початку повномасштабної війни, чи може особа претендувати на виплату компенсації, якщо вона вже має рішення про її отримання за пошкодження, але ці гроші фактично не були надані?

Отримувачами компенсації визнаються, по-перше, фізичні особи-громадяни України різних категорій по відношенню до об'єкту нерухомості, що протирічить статті 26 Конституції України, згідно якої «іноземці та особи без громадянства, що

перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України». Можливо, автори Закону користуються тут конструкцією статті 47 Конституції України, де при визначенні права на житло використовується поняття «громадянин».

По-друге, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, управителі багатоквартирних будинків, житлово-будівельні (житлові) кооперативи, які здійснюють утримання відповідних будинків, особи, уповноважені співвласниками багатоквартирних будинків - у разі отримання компенсації за пошкоджене спільне майно багатоквартирного будинку.

Визначає законодавець і осіб, які не мають право на отримання компенсації і серед них зазначає спадкоємців осіб, до яких застосовано санкції відповідно до Закону України «Про санкції» та осіб, які мають судимість за вчинення кримінальних злочинів проти основ національної безпеки України (п. 3 частини 3 статті 2 Закону). Напевно, законодавець пояснює це положення тим, що згідно статей 1216, 1218 Цивільного кодексу України [9] до спадкоємців переходять права та обов'язки спадкодавця, які були в нього за життя і не припинилися моментом смерті. Так як вказані особи за життя були позбавлені такого права, то, відповідно, воно не може бути успадковано. Але з іншого боку, успадкованим буде саме житло, по відношенню до якого спадкоємець стане власником, а отже у нього виникнуть і інші права, які пов'язані з власністю. Тим більше, спадкоємці не можуть нести відповідальність за дії спадкодавців, і не можуть бути позбавлені права, яке виникає у них з приводу отримання нерухомого майна у власність.

Компенсація за пошкоджене або/чи зруйноване житло надається у порядку черговості за поданням заяви до Комісії з розгляду питань щодо надання компенсації у вигляді (п. 5 статті 1 Закону):

а) виконання робіт, пов'язаних з будівництвом, на пошкодженому об'єкті нерухомого майна з метою його відновлення та/або надання будівельної продукції для виконання таких робіт;

а¹) надання грошових коштів шляхом їх перерахування на поточний рахунок отримувача компенсації із спеціальним режимом використання для виконання робіт, пов'язаних з будівництвом, на пошкодженому об'єкті нерухомого майна з метою його відновлення та/або придбання будівельної продукції для виконання таких робіт;

а²) надання грошових коштів шляхом їх перерахування на поточний рахунок отримувача компенсації за придбану ним будівельну продукцію та/або виконані ним ремонтні роботи на пошкодженому об'єкті нерухомого майна за власні кошти;

б) надання грошових коштів шляхом їх перерахування на поточний рахунок отримувача компенсації із спеціальним режимом використання для будівництва будинку садибного типу, садового або дачного будинку;

в) фінансування придбання квартири, іншого житлового приміщення, будинку садибного типу, садового або дачного будинку (у тому числі фінансування придбання приміщення/будинку, що буде споруджений у майбутньому, або інвестування/фінансування його будівництва) з використанням житлового сертифіката;

г) передача у власність отримувачу компенсації об'єкта нерухомого майна, відновленого в рамках реалізації місцевих програм відновлення на заміну знищеного об'єкта нерухомого майна.

Джерелами фінансування компенсації за пошкоджені та знищені об'єкти нерухомого майна є: 1) кошти державного (у тому числі Фонду відновлення майна та зруйнованої інфраструктури, Фонду ліквідації наслідків збройної агресії) та місцевих бюджетів; 2) кошти міжнародних фінансових організацій, інших кредиторів та інвесторів; 3) міжнародна технічна та/або поворотна чи безповоротна фінансова

допомога; 4) репарації або інші стягнення з Російської Федерації; 5) інші джерела, не заборонені законодавством України. Широкий перелік джерел фінансування компенсації надає можливості говорити про відшкодування завданої шкоди, а не компенсацію.

Органи місцевого самоврядування можуть затверджувати місцеві програми та створювати фонди з метою надання компенсації та відновлення пошкоджених/знищених (зруйнованих) об'єктів нерухомого майна.

Слід зауважити, що згідно п. 18 статті 8 Закону одночасно з наданням грошової компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна шляхом перерахування грошових коштів на поточний рахунок отримувача компенсації із спеціальним режимом використання для будівництва будинку садибного типу, садового або дачного будинку або фінансування придбання об'єкта житлової нерухомості (у тому числі інвестування/фінансування його будівництва), земельної ділянки, на якій розташовано такий об'єкт, частки у праві власності на таке майно з використанням житлового сертифіката отримувач компенсації укладає договір про відступлення державі/територіальній громаді права вимоги до Російської Федерації щодо відшкодування збитків за знищений об'єкт нерухомого майна, завданих внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, в обсязі отриманої компенсації у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Це в подальшому не дасть постраждалій особі отримати відшкодування у повному обсязі за пошкоджене/зруйноване майно, така особа отримає тільки визначену державою суму, якщо скористається своїм правом, яке передбачено у зазначеному Законі.

На підставі положень цього Закону особа отримує право на компенсацію тільки пошкодженого/зруйнованого житла, а за інше майно, яке вона втратила в результаті збройної агресії РФ, особа може вимагати відшкодування шкоди від країни-агресора, з приводу чого визначена правова позиція Верховного Суду [10].

Законом передбачено також створення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, який представляє собою єдину державну інформаційно-комунікаційну систему, що призначена для збирання, накопичення, обліку, обробки, зберігання та захисту інформації (документів) про рухоме та нерухоме майно, пошкоджене та знищене внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, осіб, майно яких пошкоджено або знищено, матеріальну шкоду (у тому числі збитки), завдану внаслідок пошкодження та знищення такого майна, компенсацію за пошкодження та знищення такого майна, фінансування відновлення

пошкодженого та знищеного майна, а також іншої інформації (документів), визначеної цим Законом.

Слід зауважити, що крім вказаного Реєстру, відомості про пошкодження/знищення житла можуть міститися у Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України (далі – Реєстр збитків), який є першою складовою міжнародного компенсаційного механізму, що покликаний забезпечити відповідальність держави-агресора за шкоду, заподіяну внаслідок війни проти України.

У резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй A/RES/ES-11/5 «Сприяння здійсненню правового захисту і забезпечення відшкодування шкоди у зв'язку з агресією проти України» від 14 листопада 2022 року було рекомендовано державам-членам ООН у співпраці з Україною створити міжнародний реєстр збитків, який слугував би для фіксації в документальній формі доказів та інформації про заяви щодо збитків, втрат або шкоди, завданих усім постраждалим фізичним та юридичним

особам, а також державі Україна, в результаті міжнароднопротиправних дій Російської Федерації в Україні або проти неї, а також для сприяння та координації збору доказів.

12 травня 2023 року Комітет Міністрів Ради Європи ухвалив Резолюцію CM/Res(2023)3 про встановлення Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, якою було створено Реєстр збитків як платформу для міжурядового співробітництва, яка діє в інституційних рамках Ради Європи. 8 листопада 2023 року Україна приєдналася до Часткової розширеної угоди [11], яка вже налічує 43 держави і Європейський Союз.

Реєстр збитків слугує для документального обліку доказів та інформації, що стосуються заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, завданих 24 лютого 2022 року або пізніше на території України в межах її міжнародно-визнаних кордонів, включаючи її територіальні води, всім зацікавленим фізичним і юридичним особам, а також державі Україна, включаючи її регіональні та місцеві органи влади, державні чи підконтрольні установи, міжнародно-протиправними діями Російської Федерації в Україні або проти України.

До Реєстру збитків надаються заяви, які відносяться до однієї з 45 категорій: заяви з боку фізичних осіб (група А), заяви з боку держави Україна (група В) та заяви з боку юридичних осіб, крім тих, що входять до групи В (група С). Заяви стосовно пошкодження/знищення житла відносяться до категорії А3 «Заяви, пов'язані з втратою майна, доходу або засобів до існування» (А3.1 «Пошкодження або знищення житлового нерухомого майна»).

Заяви надаються тільки через вебпортал Дія і можуть бути подані лише щодо вартості знищеного майна або ремонту чи відбудови пошкодженого майна. Заяви можна подавати також і щодо майна, яке знаходиться на тимчасово окупованій території України чи в зоні активних бойових дій. На сьогодні технічно надано можливості подавати заяви категорії А3.1 (з 2 квітня 2024 року).

У грудні 2024 року Реєстр збитків прийняв перші рішення про внесення заяв до нього, що є важливим кроком у забезпеченні справедливості у зв'язку з агресією Російської Федерації проти України. Прийняті рішення стосуються 832 заяв щодо пошкодження або знищення житлового нерухомого майна (категорія заяв А3.1). Одна група заяв, внесених до Реєстру збитків, стосується будинків і квартир в місті Бахмут; інша група включає заяви з різних населених пунктів по всій Україні [12].

Висновки

Отже, аналіз прийнятих в Україні нормативно-правових актів стосовно механізму відшкодування шкоди, завданої агресією РФ проти нашої держави свідчить, що ці акти містять тільки компенсаційний механізм, за яким обов'язок відновлення пошкодженого або знищеного житла як об'єкта нерухомості покладає на себе держава, здійснюючи компенсаційні виплати постраждалим особам. Зараз проводиться фіксація порушень, які скоює РФ на території України у ході збройного конфлікту, що стане підставою для її подальшої відповідальності, але чіткого механізму відшкодування завданої росією шкоди поки не розроблено. Можливо, зміні ситуації у цій сфері відносин буде сприяти прийняття Закону України «Про відшкодування шкоди завданої потерпілому внаслідок збройної агресії Російської Федерації», проект якого розроблений ще у 2022 році, яким визначаються особливості державної політики щодо відшкодування у повному обсязі шкоди, заподіяної збройною агресією російської федерації, і буде створено основу для впровадження на державному рівні механізмів повного відшкодування шкоди потерпілим, завданої збройною агресією РФ, починаючи з 2014 року.

Список використаних джерел

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на листопад 2024 року. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/pryami-zbitki-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-zrosli-do-170-mlrd-otsinka-kse-institute-standom-na-listopad-2024-roku/>
2. Ярош С. До питання про відшкодування шкоди, завданої воєнними діями. Юридична Газета online. 2022. 2 серпня. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/do-pitannya-pro-vidshkoduvannya-shkodi-zavdanoyi-voennimi-diyami.html>
3. Самойленко Г.В., Малафеев А.А. Відшкодування шкоди, завданої житлу громадян внаслідок збройної агресії РФ. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. №11. С. 101-105. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2024/22.pdf
4. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02 жовтня 2012 р. №5403-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. №№ 34-35. Ст. 458.
5. Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання: постанова КМУ від 18 грудня 2013 р. № 947. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2013-%D0%BF/ed201312-18#Text>
6. Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації: постанова КМУ від 18 грудня 2013 р. № 947 (в редакції постанови КМУ від 2 вересня 2020 р. № 767). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2013-%D0%BF#Text>
7. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23.02.2023 р. № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>.
8. Проект Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» від 24 березня 2022 р. №7198. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1248275>.
9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. №435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
10. Постанова Верховного Суду від 14 квітня 2022 року по справі №308/9708/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064>
11. Про приєднання України до Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 8 листопада 2023 р. № 3432-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 96. Ст.382
12. Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/home>